
Світова політика

УДК 327: 332

*Ільців Л. В.**Студентка Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка***ВПЛИВ АЛЕКА ДУГЛАСА-Х'ЮМА НА ЗОВНІШНЮ ПОЛІТИКУ ВЕЛИКОБРИТАНІЇ**

Надається оцінка меж впливу політичного лідера на ефективність зовнішньої політики країни, на прикладі колишнього британського прем'єр-міністра та міністра закордонних справ А. Дугласа-Х'юма.

Ключові слова: *Алек Дуглас-Х'юм, прем'єр-міністр, Велика Британія, зовнішня політика, Партія консерваторів, Маргарет Тетчер.*

Алек Дуглас -Х'юм (повне ім'я Александр Фредерік Дуглас Хьюм) був англійським державний діячем, він відзначився тим, що ввів реформи у внутрішньому устрої Великої Британії, коли головував у країні та своєю діяльністю під час перебування на посаді міністра закордонних справ при уряді консерваторів. З наукової точки зору його особистість заслуговує уваги, як людини, що мала вагомий політичний вплив на внутрішній та зовнішній арені, виступаючи «сірим» гравцем на політичній сцені, але своїми відкритими кроками псувала загальні тенденції проведення британської зовнішньої політики, зокрема коли Х'юм обіймав посаду прем'єр-міністра. У сфері міжнародних відносин Алек Дуглас Х'юм, став прикладом невиважених і самовпевнених рішень, якщо порівнювати його діяльність із діяльністю Маргарет Тетчер, «залізної леді», при якій відбувся розквіт Консервативної партії Великобританії. Отже, перед тим як перейти до аналізу його зовнішньої політики, зокрема під час прем'єрування, нам видається необхідним висвітлити його життєвий шлях і його вплив на внутрішні справи Великобританії для того, щоб зрозуміти, що представляв собою Алек Дуглас Х'юм як політичний діяч. Х'юм народився 2 липня 1903 року у фешенебельному районі Мейфейр у лондонському Вест-Енді. Виходець із шотландської

аристократичної сім'ї. Х'юм був сином 13-го графа Х'юма, після смерті свого батька у 1951 році, унаслідував титул 14-го графа Х'юма, так як був старшим сином у сім'ї, та отримав місце у палаті лордів. Був одружений на Елізабет Хестер Елінгтон, мав 4 дітей, трьох синів та одну доньку. Здобув освіту там, де її традиційно здобували прем'єр — міністри аристократичного походження у Ітоні та у Оксфордському коледжі Крайст Чьорч. Навчався він добре, але не був занадто старанним учнем, його навчання не відзначалося особливими успіхами. Х'юм зробив насичену політичну кар'єру, але на першій погляд не був занадто визначною та яскравою особистістю у цій сфері. Його парламентська та політична кар'єра почалася у 1931, коли він став членом парламенту Південного Ланарку. Одну із своїх найвідоміших доповідей зробив 15 лютого 1932 у підтримку Другого читання законопроекту щодо імпорту, для захисту сфери промисловості Великобританії шляхом впровадження мита на імпортовані товари [3].

З 1937 по 1940 рік (по деяким даним по 1939) він був особистим парламентським секретарем, у той період, прем'єр — міністра, Невілла Чемберлена. У 1938 разом із Чемберленом приймав участь у Мюнхенській конференції, під час проведення якої було заключено Мюнхенську угоду 1938 року, а потім супроводжував Чемберлена під час його подорожі до Риму для переговорів із Мусоліні. У 1938 році Під час II світової війни Дуглас-Х'юм недовгий час брав участь у воєнних діях британської армії, але у 1938 році він захворів на туберкульоз хребта і з таким діагнозом його не було допущено до служби, тоді Х'юм був вимушений майже 2 роки жити із гіпсовим поясом навколо тулуба. Але вже у 1943 році він повертається до роботи у парламенті, і через 2 роки стає заступником міністра закордонних справ. Із 1955 року, під час Суецької кризи, Лорд Х'юм був не лише міністром співдружності, але також починаючи із 1957 року лідером Палати лордів, а також двічі стає Лордом — Президентом Ради, у тому ж 1957 році та потім у 1959. До цього часу він був державним міністром по справах Шотландії. У 1960 році Макмілан призначає Х'юма міністром закордонних справ. Ще до свого обрання прем'єром, у серпні 1963 року, здійснив візит до Москви з огляду того, що мав підписуватися Московський договір про заборону випробувань ядерної зброї у трьох сферах. Деякий час працював в уряді Черчеля після II Світової війни та займав у його уряді важливі пости. На його долю не випало значних міжнародних подій, на які він міг би вплинути тим чи іншим чином. Ніколи не прагнув досягти

якихось конкретних висот саме в уряді країни, але до роботи ставився із надзвичайною відповідальністю. Можна сказати, що фактично Дуглас-Х'юм зайняв посаду прем'єр-міністра випадково. Макмілану помилково поставили діагноз невиліковної хвороби, ця подія фактично і послужила тому, що у 1963 році Алек Дуглас-Х'юм обійняв посаду прем'єр — міністра Великобританії. На цій посаді він перебував рівно рік, і у 1964 він склав з себе повноваження прем'єр-міністра, коли на парламентських виборах на чолі із Гарольдом Вільсоном перемогли лейбористи. За рік свого правління Х'юм не став вдаватися до якихось нових зовнішньополітичних концепцій, він продовжував вести політику Макмілана, у тому вигляді як вона була. Заступивши на посаду відмовився від титулу графа. Треба відмітити, що Х'юм зовсім не прагнув ставати прем'єр-міністром. Його цілком задовільняли місце та позиції у палаті Лордів та пост Міністра закордонних справ. Тим не менш Макмілану вдалося його змстити встати на цей шлях. Вибір Х'юма Макміланом як свого приємника мотивувався тим, що обрання Дугласа Х'юма було б найкомпроміснішим рішенням на той час. Проблема полягала у тому, що на той момент у Партії Консерваторів не було чітко визначеної процедури переобрання лідера партії. У цей період було дві основні кандидатури на пост прем'єр-міністра Великобританії, а саме: Реб Батлер та Кінтін Хогг. Реб Батлер, який по своїй суті був заступником прем'єр-міністра, хоча на той час такої посади не існувало, мав велику популярність серед багатьох членів парламенту, але у цій ситуації рішучу роль відіграла когорта політичних діячів обіймаючих високі посади, які навідріз відмовлялися працювати під підпорядкуванням Батлера та Хоггу, їх більше влаштовувала кандидатура Х'юма, на призначенні якого вони наполягали подальше. Тому і було вирішено поставити Алека Дугласа-Х'юма, чия кандидатура більш менш задовільнила б усіх. Слід відмітити, що не останню роль у виборі Х'юма, прем'єр-міністром зіграла королева Єлизавета II, коли Макмілан звертався до неї за порадою щодо цього питання (хоча він не мав на це юридичного права), вона наполягла на тому, щоб сам представник роду Х'юмів зайняв цей пост. Із моменту свого призначення прем'єр-міністром Дуглас-Х'юм відмовився від усіх своїх титулів, якими володів. Але раніше, у 1962 році його було посвячено у лицарі Ордену Будяка, що було великою пошаною у шотландському суспільстві і, що надавало йому право називатися Сер Алек Дуглас-Х'юм після його відмови від графського титулу. За всю історію парламенту Великобританії вчинок Х'юма був чи не найунікальні-

шим. Після відмови від свого титулу, по втраті якого не міг засідати у палаті лордів, Александр Дуглас-Х'юм пішов на вибори де його було переобрано до палати обшин. Цікавим є те, в світі того, що Х'юма обрали головою британського уряду, раніше його доволі часто характеризували як політика із застарілими поглядами і часто цим дорікали. До речі, після поразки на виборах, вже як лідер опозиції, у 1965 році він вперше провів реформу, щодо упорядкування процедури обрання лідера Консервативної партії. В одній із своїх відомих цитат, щодо свого прем'єрства, він казав: «У моєму житті є дві проблеми. Політичні, які неможливо вирішити та економічні, які неможливо зрозуміти» [5].

Не дивлячись на свою посередність у якості прем'єр-міністра, Х'юм був дуже цікавою та різносторонньою особистістю. Хотілося б зазначити про декілька цікавих фактів з його життя, що прямо не торкалися його політичної кар'єри, так наприклад, він був першим прем'єр-міністром Великобританії, що народився у ХХ ст., був 66-м та останнім прем'єр- міністром шляхетного походження (до приходу Джеймса Камерона до влади у 2010 р.) Великобританії. Чи не єдиним випадком у англійській мові та граматиці є його прізвище, яке вимовляється не так як пишеться, так англійською, його прізвище пишеться «Horne», що мало б звучати, як Хоум, але історія та минуле взяли своє, і до цього часу невідомо, чому ж Earl Horne читається, як Граф Х'юм. Окрім того, він був чи не єдиним найрелігійнішим головою британського уряду. Ніхто серед вагомих політиків Британії не посилався так часто у свої промовах на постулати християнства, аніж це робив Алек Дуглас-Х'юм. У Великій Британії на сьогоднішній день монарх асоціюється із персоною, що очолює країну номінально, і водночас він також є символом всезагального об'єднання, коли держава та народ є розділеними з-за своїх суперечок та внутрішніх проблем. Із часу появи інститут прем'єр- міністра, загалом, усі, ті хто обіймав цей пост, жадали отримати таку саму роль. Джон Мейджор казав, що справжній правитель не повинен боротися за цей статус із власних амбіцій. Про Дугласа Х'юма казали, що він був тією людиною, для кого посада прем'єр-міністра була не вдовolenням амбіцій, а обов'язком перед Британією. Але цілком можливо, що однією з причин його поразки на парламентських виборах у 1964 році, стало те, що Великобританія вже мала такого монарха в особі Єлизавети II і народ хотів чогось іншого від свого прем'єр-міністра. Цим і взяв Гарольд Вільсон, незнатний за походженням працьовитий та амбіційний політик. Він розумівся в економіці та

модернізації технологій. На дебатах Вільсон різко критикував діяльність Х'юма, особливо роблячи акцент на тому, що він не вміє керувати економікою та використовує сірники для економічних підрахунків. Крім того, він дорікав Х'юму його аристократичним походженням. Якщо аналізувати роботу Алека Дугласа-Х'юма під час його перебування при владі, то можна зазначити, що за короткий термін він намагався боротися за результат, якого так і не досяг. Водночас він був слабким та сильним лідером, але на жаль, йому не вистачило часу, можливостей та засобів, щоб довести, що консерватори могли б утримати владу у своїх руках ще досить довгий час. Після своєї поразки на виборах, ВВС взяло у нього інтерв'ю з огляду на останні події. Алек Дуглас-Х'юм коректно та стримано, як це і полежає аристократу, висловив щире розчарування тим, що програв на виборах. У 1965 він припиняє бути лідером Консервативної партії. Більшість із екс-прем'єр-міністрів Великобританії, після складання з себе повноважень, завершували свою кар'єру у парламенті. Але не у випадку Х'юма. Дуглас-Х'юм продовжив працювати в уряді, та при адміністрації Едварда Хейза, був призначений на посаду міністра закордонних справ та міністра із справ Співдружності, з 1970 по 1974 рік, де він досяг значно більших успіхів, ніж будучи прем'єр-міністром Британії. У грудні 1973 року відвідував СРСР із офіційним візитом. Це був останній період його кар'єри перед смертю. У 1974 році він повернув собі титул лорда та останні 20 років свого життя провів, як Палати Лордів Алек Дуглас-Х'юму залишив життя у своєму маєтку Бервікшир 9 жовтня 1995 році у віці 92 років.

Водночас треба підкреслити той факт, що Х'юм розкрив свої таланти та здібності, як політик, саме в якості Міністра закордонних справ. Його надзвичайно поважали та прислухалися до його думки, але обрання Х'юма прем'єром з усіх боків можна охарактеризувати, як подію, що мало досить дивні підстави, щодо свого існування. Це був аналогічний вчинок з боку Макмілана обирати своїм наступником все ж досить непопулярну політичну особистість. Мотиви Макмілана неважко зрозуміти, так як на його думку кращу кандидатуру окрім Х'юма було складно вибрати. Якщо подивитися з боку на його діяльність в якості прем'єр-міністра та лідера консервативної партії, однозначно можна сказати, що Х'юм був не яскравим лідером, але все одно зробив свій вклад у історію Великобританії. З іншого боку не можна казати, що це була абсолютна провина Х'юма в тому, що консерватори втратили владу. По-перше, термін його правління був занадто коротким, і по-друге, навряд чи одна

людина за один рік могла б так кардинально налаштувати проти себе половину населення Великобританії. Він перебував на посту прем'єр-міністра трохи менше року і він просто потрапив у той скрутний час, коли сам по собі Консервативний уряд вже не зміг за такий короткий час перемінити ситуацію у бік консерваторів. До того моменту консерватори тримались при владі доволі довгий період і так чи інакше британське суспільство прагнуло змін. Фактично на нього посилалися звинувачення та дорікання, за усі помилки уряду Консервативної партії. Ще одним з факторів поразки консерваторів та Х'юма на виборах, стала справа Проф'юмо, що викликала грандіозний скандал та міжнародний резонанс, коли міністр оборони Джон Денніс Проф'юмо вступив у інтимні відносини із повією, яка, як ще пізніше було виявлено, перебувала у стосунках із радянським розвідником, на той час військово-морським аташе від СРСР, Євгенієм Івановим. Це стало міжнародним скандалом, що у свою чергу підірвало позиції консерваторів, за думкою Девіда Дантона [6]. Проф'юмо пішов у відставку, але цей інцидент залишив надзвичайно велику чорну пляму на репутації та авторитеті уряді Макмілана, яка автоматично перекинулася на плечі Х'юма і також зробила свій вклад на зрив перемоги консерваторів на чолі із Х'юмом.

Андрій Громико зазначає у своїх мемуарах, що Дуглас-Х'юм був людиною неординарною, не гострою але надто прямою у своїх висловах, як пише Громико, по виступах Х'юма на міжнародних форумах за участю великих держав, можна було абсолютно чітко зрозуміти в якому напрямі йдуть думки у Великобританії, щодо ведення зовнішніх справ. Він ясно демонстрував своїми промовами куди будуть направлені кроки партії у майбутньому. Саме його необережність та занадта прямота надала певних гострих характеристик британській зовнішній політиці. Щодо його поведінки під час дебатів або ведення бесід Громико зазначає, що він був нервовою особистістю у тому, що стосувалося наполягання на своїх політичних позиціях, коли справа торкалася такої проблематики і іноді йому було навіть неважливо чи слухає його хтось чи ні, думка опонента була для нього неважливою, і спілкувався він за принципом двох думок: своєї власної та чужої невірної [2].

Річард Трууп у своїй роботі про політичне життя Х'юма говорить, що він проводив неадекватну зовнішню політику зайнявши посаду голови уряду. Так, за час свого прем'єрування Дуглас-Х'юм спромігся загострити відносини із Сполученими Штатами Америки, керуючись власними мотивами, в той час як Маргарет Тетчер, коли обійняла посаду

прем'єр-міністра теж представляючи Консервативну партію, проводила вважену зовнішню політику направлену на покращення державних відносин як з США, з якими вона намагалася встановити такі стосунки, при яких вага офіційного Лондону могла сприяти формуванню американських зовнішньополітичних рішень, які б враховували інтереси Великобританії [5]. За словами Олексія Громико, під час керування урядом Маргарет Тетчер, зовнішня політика Великобританії була головним чином направлена на «коло атлантизму», і залишала його основним серед своїх геополітичних пріоритетів. Її лінія поведінки дозволила підняти відносини між США та Великобританією на найбільш високий рівень із часів II Світової війни. Реально суть такого зовнішньополітичного курсу полягала у тому, що притримуючись такої політики «особливих стосунків» із США, Тетчер розраховувала перш за все на те, що зможе підвести до того, що атлантичний партнер Великобританії прислуховуватиметься до її порад. Лондон, авжеж, не міг мати значного впливу на Вашингтон, але проводячи свою лінію «Залізна Леді» хотіла, тем не менш, забезпечити вплив на США пропагуючи та культивуючи привілейований характер «особливих стосунків», підтримуючи США у тих питаннях, в яких їх не підтримували інші стратегічні партнери. Це стосувалося конфронтації із СРСР, військових операцій на Близькому Сході, боротьби із міжнародним тероризмом, гонки озброєнь тощо [1]. Аналізуючи те, що зробив Дуглас-Х'юм за час свого головування урядом, безсумнівно можна сказати, що внутрішнє положення консерваторів у державі, його зовнішньополітична діяльність не відповідала обставинам у міжнародному середовищі, які вимагали від нього дій, що суперечили стилю його ведення справ на зовнішній арені. Взагалі Х'юм, був тією людиною, що ефективніше діяла «за кулісами, аніж на великій сцені». Його покликанням було бути радником, правою рукою у вирішенні міжнародних питань, про що також пише Троуп аналізуючи його внутрішньо-політичну діяльність. На жаль, обрання його Головою держави, стало врешті-решт політичним фіаско, яке мало під собою підґрунтям збіг ряду політичних подій, які і виконали свою фатальну роль у програші Х'юма.

Список використаних джерел:

1. «Великобритания эпоха реформ»/Под редакцией А. Громыко, М.:«Весь Мир», 2007.
2. Громыко А. А., «Памятное». Книга Первая/А. А. Громыко- М: Издательство политической литературы, 1990.
3. Жуков Е. М. Советская историческая энциклопедия/Е. М. Жуков. — М., 1974.
4. Waller R. The Almanac of British Politics/Robert Waller, Byron Criddle. — Routledge, 2007.
5. Thorpe D. R. Alec Douglas-Home, Sinclair-Stevenson/Thorpe D. R. — 1996.
6. Dutton D. Prime Minister Box Set: Douglas Home (20th Century PM)/David Dutton. — Haus Publishing, 2006.

Стаття надійшла до редакції 13.02.2013 р.

Ильцив Л. В. Влияние Алека Дугласа Хьюма на внешнюю политику Великобритании

Предоставляется оценка границ влияния политического лидера на эффективность внешней политики страны, на примере бывшего британского премьер-министра и министра иностранных дел А. Дугласа-Хьюма.

Ключевые слова: *Алек Дуглас-Хьюм, премьер-министр, Великобритания, внешняя политика, партия консерваторов, Маргарет Тэтче.*

Iltiv L. V. Effect of Alec Douglas — Hume on foreign policy of Great Britain

Assesses the boundaries of influence of the political leader on the effectiveness of foreign policy of the country, on the example of former British Prime Minister and Minister of foreign Affairs A. Douglas Home.

Keywords: *Alec Douglas-Home, Prime Minister, United Kingdom, foreign policy, the Conservative Party, Margaret Thatcher.*